

HOZIRGI KUNDA EKOLOGIK GLOBAL MUAMMOLAR VA ULARGA YECHIM

Ayubova Indiraxon

Toshkent davlat texnika universiteti o'qituvchisi.

Jabborxonova Odinaxon

Toshkent davlat texnika universiteti talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15364953>

Annotatsiya. Ushbu maqolada bugungi kundagi dolzarb ekologik muammolar – global isish, havo ifloslanishi, suv tanqisligi, o'rmonlarning kamayishi kabi masalalar tahlil qilingan.

Shuningdek, ularning yuzaga kelish sabablari va xalqaro hamda mahalliy darajadagi yechim yo'llari ko'rib chiqiladi. Atrof-muhit muhofazasi bo'yicha ilg'or tajribalar va barqaror rivojlanish tamoyillari asosida ekologik muammolarning oldini olish choralari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: ekologik muammolar, global isish, barqaror rivojlanish, ifloslanish, iqlim o'zgarishi, ekologik xavfsizlik.

Kirish

XXI asrda insoniyat taraqqiyoti bilan birga, ekologik muammolar ham jadallashib bormoqda. Aholining o'sishi, sanoatning kengayishi, texnologik yutuqlar, avtomobillarning ko'payishi bilan birga tabiatga salbiy ta'sirlar kuchaymoqda. BMT ma'lumotlariga ko'ra, dunyo aholisi yashash uchun zarur tabiiy resurslardan ancha ko'proq iste'mol qilmoqda. Bu esa global ekologik muammolarning keskinlashishiga olib kelmoqda. Ushbu maqolada eng dolzarb ekologik muammolar va ularni hal etish yo'llari tahlil qilinadi.

Asosiy qism**1. Global isish va iqlim o'zgarishi**

Global haroratning ortishi butun dunyo bo'ylab ob-havoning o'zgarishiga sabab bo'lmoqda. Muzliklarning erishi, dengiz sathining ko'tarilishi, ekstremal ob-havo hodisalari (to'fon, qurg'oqchilik, sel) sonining oshishi – bularning barchasi global isish oqibatlaridir.

Yechimlar:

- Iqlim o'zgarishiga qarshi xalqaro bitimlarga (masalan, Parij kelishuvi) amal qilish;
- Atmosferaga chiqayotgan issiqxona gazlarini kamaytirish;
- Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish (quyosh, shamol, biomassa).

2. Havo va suv ifloslanishi

Garchi XXI asr texnika yutuqlari rivoji bilan insoniyat uchun munosib turmush sharoitini yaratgan bo'lsa-da, ikkinchi tomondan, insoniyat bu asrda yolg'iz o'zi hal eta olmaydigan muammolarga duch keldi. Bunday muammo faqat bir mamlakat yoki bir millatga xos emas, balki butun sayyorani qamrab oladi. Binobarin, global xarakter kasb etgan bu kabi masalalar hamisha davlatlar hukumatlari va xalqaro tashkilotlarning alohida e'tiborida bo'lib, ularni hal etish yuzasidan aniq chora-tadbirlar ko'rilmogda. Sanoatning rivojlanishi, ekologiya sohasida aholining ko'payishi yangi muammolarning paydo bo'lishiga olib keldi. Bu masala yuzasidan taniqli olim Piter Farbning "Ommaviy tushunish ekologiyasi" kitobining ruscha nashri so'zboshisida shunday ta'kidlanadi: "Yil sayin ekologiyaning ahamiyati ortib bormoqda.

Darhaqiqat, inson hech qanday sharoitda ekologik muammolarni hal qilishdan qaytmaydi, chunki bunday muammolarni hal qilmaslik inson hayotiga tahdid solishi mumkin. Soha olimlarining fikricha, "XXI asrda ekologiya xalqaro munosabatlar global tizimining eng yuqori ustuvor yo'nalishlaridan bo'ladi". Masalan, akademik A.Pokrovskiy qariyb yarim asr avval: "Hozirgi zamon kishisi hamma vaqt tabiatga nisbatan urush holatida bo'lib kelgan.

Uning halokatli oqibatlari yildan-yilga kuchliroq sezilmoqda. Agar insonning tabiatga ekologik - munosabat madaniyatini tarbiyalamasak, fojiali oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Global muammolar, xususan, suv muammosini hal qilish faqat bir mamlakat yoki mintaqaga xos emas, balki bu masala butun dunyoni tashvishga solmoqda. Ya'ni, XXI asrda suv tanqisligi, iqlim o'zgarishi kabi ekologik muammolarning globallashuvi munosabatlarni belgilovchi vositaga aylandi, uni alohida davlatlar o'rtasidagi munosabatlar, mintaqaviy va xalqaro darajalarga bo'lish mumkin. Toza suvning yetishmasligi muammosi, uni zararsizlantirish va samarali foydalanish, shuningdek, suv bilan bog'liq xavf-xatarlarning oldini olish O'zbekiston Respublikasini ushbu muammolarni hal etishda tashabbus ko'rsatishga majbur qildi.

Shu boisdan ham davlatimiz siyosatida "atrof-tabiyy muhit, aholi salomatligi va genofondiga ziyon yetkazadigan ekologik muammolarni oldini olish" ga alohida e'tibor qaratilgan edi. Vernadskiy biosferaning inson tafakkuri va mehnati bilan qayta tiklangan bu yangi holatini noosfera deb atadi. Uning muhim xarakteristikasi - ijtimoiy-tarixiy va tabiiy qonuniyatlarning optimal uyg'unligi asosida tizimning global muvozanatini saqlashdir.

Tabiatdagi suv aylanishi Yerdagi barcha mavjudotlarning rivojlanishi uchun muhim asosdir. Turli sanoat va qishloq xo'jaligining barqaror rivojlanishini suv resurslaridan foydalanmasdan tasavvur etib bo'lmaydi. Shu bilan birga, tabiatdagi suv aylanish jarayoni qisqarib, miqdor va sifat jihatidan o'zgarishlar yuz berdi. Shuning uchun ham, «Markaziy Osiyo mintaqasida ekologik falokatning g'oyat xavfli zonalaridan biri vujudga kelganligini alam bilan ochiq aytish mumkin. Vaziyatning murakkabligi shundaki, u bir necha o'n yilliklar mobaynida ushbu muammoni inkor etish natijasidagina emas, balki mintaqada inson hayot faoliyatining deyarli barcha sohalari ekologik xatar ostida qolganligi natijasida kelib chiqqandir»

Sanoat chiqindilari, transport vositalarining chiqindilari va qishloq xo'jaligidagi kimyoviy moddalar havoni va suvni ifloslantiradi. Bu esa nafaqat tabiat, balki inson salomatligiga ham jiddiy xavf tug'diradi.

Yechimlar:

- Avtomobillarda ekologik toza yoqilg'i turlaridan foydalanish;
 - Oqava suvlarni tozalash tizimlarini modernizatsiya qilish;
 - Suv resurslaridan oqilona foydalanish va suvni tejash madaniyatini targ'ib qilish.
3. O'rmonlarning qisqarishi va biologik xilma-xillikning yo'qolishi

O'rmonlarning kesilishi hayvonot va o'simlik dunyosiga katta zarar yetkazadi. Biologik xilma-xillikning yo'qolishi ekologik muvozanatga tahdid soladi.

Yechimlar:

- Qonunchilik asosida o'rmonlarni muhofaza qilish;
- Tiklanuvchi o'rmonlar ekish bo'yicha davlat dasturlarini ishlab chiqish;
- Mahalliy jamoalarni ekologik loyihalarga jalb qilish.

4. Chiqindilar muammosi va plastik ifloslanish

Plastmassa chiqindilari dengizlar va okeanlar uchun jiddiy muammo tug'diradi. Har yili millionlab tonna plastik tabiatga chiqib, hayvonlarning nobud bo'lishiga olib keladi.

Yechimlar:

- Qayta ishlanadigan mahsulotlardan foydalanish;
- Plastikdan foydalanishni cheklovchi qonunlar joriy etish;
- Aholi o'rtasida chiqindilarni ajratish va qayta ishlash madaniyatini shakllantirish.

5. Ekologik muammolarni hal etishda xalqaro hamkorlik

Global ekologik muammolarni biror davlat yolg'iz o'zi hal qila olmaydi. Buning uchun davlatlararo hamkorlik, xalqaro tashkilotlar faoliyati va umumjahon dasturlari muhim ahamiyatga ega.

Yechimlar:

- BMTning ekologiya yo'nalishidagi dasturlarini qo'llab-quvvatlash;
- Mintaqaviy ekologik tashabbuslarni amalga oshirish;
- Ilm-fan va texnologiya yutuqlaridan foydalanish.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ekologik muammolar insoniyat kelajagiga tahdid solmoqda.

Ularni hal qilishda har bir shaxsning, har bir jamiyatning mas'uliyatli yondashuvi muhimdir. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish, ekologik ta'limni kuchaytirish, resurslardan oqilona foydalanish orqali biz bu muammolarning oldini olishimiz mumkin. Tabiatga g'amxo'rlik qilish – bu nafaqat burch, balki har bir insonning hayotiy ehtiyoji bo'lishi kerak.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi materiallari.
2. BMTning Iqlim o'zgarishiga qarshi kurash bo'yicha hisobotlari (UNFCCC, 2023).
3. "Barqaror rivojlanish va ekologik xavfsizlik", O'zbekiston Fanlar Akademiyasi nashrlari, 2022.
4. Parij iqlim kelishuvi (2015 yil).
5. Xalqaro ekologik tashkilotlarning rasmiy saytlaridan olingan ma'lumotlar (WWF, UNEP).